

Szentgyörgyi Rita „A SZÍNPAD EGY JÁTSZÓTÉR”

Beszélgetés KERESZTES TAMÁSSal

Egyszerre légies és groteszk színpadi jelenség. Melankóliája a zenebohócokkal rokonítja, dinamikus mozgása a legváratlanabb stílusbravúrokra teszi alkalmassá. A kismembek szorongását, a lét elviselhetetlen káoszát belülről hozza olyan már-már emblemikus szerepeiben, mint a „Ledarálnakeltüntem” Joseph K-ja, Woyczek, „A végítélet napja” állomásfőnöke. Harmincnyolc évesen Gogol címzetes fogalmazójának mentális és fizikai utazását formálja kivételes színházi élménnyé. Az „Egy örült naplója” Keresztes Tamás összművészeti performansa, a teret, a hanghatásokat is maga hívja életre.

Orlai Tibor producertől szabad kezet kaptál arra, hogy elkészítsd a magad verzióját az *Egy örült naplója*-ból. Milyen koncepcióból indultál ki Bodó Viktor rendezővel?

A forgatható díszlet és a looper szerkezet ötlete született meg először. Félelmeim voltak, hogy amint elkezdünk próbálni, a hangfelvevő eszköz nem lesz kompatibilis az előadáshoz, idegen tárgyként lesz jelen. Szerencsére nem így történt. Kákonyi Árpád zeneszerző, zongorista végig felügyelte a hangtűdöket, zenei absztrakciókat. Kezdetben a feladat súlyát, nagyságát éreztem. Belekerültem Gogol fura világába, leginkább azzal voltam elfoglalva, hogy megértsem Popriscsin mondatait. Gazdag, változatos, nagyon hullámozó az *Egy örült naplója* a figura lelkiállapotát illetően. A realiztikusabb megoldások helyett vágytam arra, hogy szabadjára engedjem az asszociációkat. Bodó Viktor rendezői szemléletének is ez felel meg. Valami zsigeri megérzésből születtek az olyasféle asszociációk, mint amikor a biliből előhúzókat egy mikrofont.

Örült helyett ámokfutót, fantasztát játszol, aki labirintus-szerűen belegabalyodik a saját maga által kreált világba. Popriscsin mintáló abban az értelemben, hogy élete zaklatott pillanataiban bárki megkattanhat. Mindenki számára ismerős lehet a sok elfojtottság, az őszinte megnyilvánulást létrehozni nem tudásból fakadó frusztrációk. Amikor az ember magában beszél meg, hogy mit kellett volna mondani egy adott helyzetben, utólag okos, pufog magában. Szinte kézzel foghatóan érezni sokaknál a mindenféle sérelmet és abból származó dühöt. Nagyon sok Popriscsin futkos az utcán.

Nyilván személyes tapasztalataid is vannak a mellőzöttségről, vagy amikor úgy érezted, nem vesznek komolyan, vissza kell fojtani magad.

Hogyne, én is megéltem hasonló helyzeteket. Gyerekkoromban sokszor voltam valami miatt bizonyos közösségekben kissé kiközösített. Most is eléggé kölykös alkat vagyok, általános iskolában is az lehettem a többiekhez képest. Talán emiatt engem találtak meg a dominánsabb társak, ha éppen arra vágytak, hogy valakit kiközösítsenek. Később sok barátság is született ezekből a kapcsolatokból. Popriscsinhez azt az élményt kell előbányászni vagy felmutatni magamból, hogy mindenki arra vágyik, hogy szeressék. Az utcán sétálva sok unszimpatikus embert látok, akikhez nem szívesen szólnék, mert barátságtalanok, mogorvák, félelmet akarnak sugározni. Sokszor elgondolkodom rajta, hogy ez valamiféle védekezés a részükről. Annyira örülnének, ha szeretnék őket. Popriscsin is ilyen.

Épp bőrrel megúszni, normálisnak maradni egy abnormális világban, megőrizni az integritásunkat, nagy feladat. Mennyire befolyásolja a közérzetedet, hogy képes legyél kontroll alatt tartani a gondolataidat, ne merülj el a lehúzó, negatív erőkben?

Az Egy űrült naplója is ezeket a kérdéseket feszegeti. Az a különös helyzet áll elő, hogy attól, hogy nekem van egy ilyen előadásom, az kiszakít, leköt, bele tudok menekülni, így sokkal könnyebb épp ésszel megúszni a létet. Csodálatos helyzete az életnek, hogy lehetőségem van elszakadni a földhöz ragadt gondoktól.

Jó néhány kollégád hallatja a hangját a színpadon kívül is. Miért nem ambicionálod a nyilvános ügyek melletti kiállást?

Nem vagyok olyan alkat, nem is állna jól nekem tömegekhez beszélni. Közben értékelem azokat a törekvéseket, amelyek arra szolgálnak, hogy ne maradjunk csendben, mint a birkák. Fontos, hogy az ember gondolatai hallhatóvá váljanak. Magamat arra tartom alkalmasnak, hogy előadásokkal szóljak az emberekhez. A színház közösségi élmény. Ha valamiféle katarzis történik a színpadi és a nézőtér tájékán, óriási élmény, hogy nem egyedül éli meg az ember, hanem több század magával. A másik lényeges küldetése egy-egy előadásnak, hogy gondolatokat is felébredszünk az emberekben.

Többször leírták már rólad, hogy műfajod az akrobatikus burleszk, egyszerre vagy artista, gegman, chaplini bohóc. Ezzel az arzenállal jöttél a világra?

Már az óvodában is mondtam a szüleimnek, hogy színész akarok lenni. Emlékszem olyanra, hogy körbeülnek a gyerekek, a kezemben szivacskalapács, találomra valakinek a fejére koppintok, és ezen mindenki nagyot nevet. Ez amolyan bohóctréfának felelt meg. Elemi erővel tud hatni, amikor a bohóc orrán a piros gömbbel csinál egy bohócos gesztust, majd cinkosan kipillant a közönségre, hogy ugye láttátok, és folytatja.

A nagy Sganarelle és *Tsa* zenebohóca, a *Pinokkió* megelevenedett fabábuja, a *Godot-ra várva* vénséges szolgája, *Lucky* vagy éppen az *Amadeus* gyermeki Mozartja: megannyi beszédes mimikával, marionett-szerű mozgással, mechanikus mozdulatsorral kivitelezett szereped. Hozott anyag nálad a mérhetetlen flexibilitás, hajlékonyság?

Valahonnan jön, valószínűleg van hozzá érzékem. Különösebben nem tanultam vagy dolgoztam rajta. Egyszer leírták rólam, hogy higanymozgású vagyok, azóta rám ragadt ez a titulus, amit nem igazán szeretek. Igazság szerint nem elsősorban a mozgásra építem a szerepeimet, hanem a lelki motivációkra. Eszközként nyúlok a mozgáshoz, a szerepeimre készülve enyhén bohóckodva próbálgatom a testtartást, a mozdulatokat, amit nem úgy kell elképzelni, hogy a tükör előtt állok és nézegetem magam. Akárhogy is vesszük, a színpad egy játszótér, ahol különböző emberek bőrébe bújunk és eljátsszuk, hogy azok vagyunk.

Gábor öcséd

Civil közegből jöttél. Édesapád hivatásos katona volt, édesanyád óvónő. Gábor öcséd szintén a művész pályát választotta, sound designer, zeneszerző. Milyen értékrendet hozol otthonról?

A szüleimnek hányattatott gyerekkora volt, szegénységből, családi konfliktusokkal terhelt közegből jöttek. Nagyon fiatalon egymásra találtak, apám húsz, anyám huszonkét éves volt a születésemkor. Viszonylag biztonságos egzisztenciát jelentett akkoriban apám katonai fizetése, már nem volt mindennapi probléma, hogy lesz-e este vacsora, de továbbra is szegények voltunk. A múlton való felülemelkedés értékét örököltem a szüleimtől, akik tiszta, becsületes, tartással bíró emberek.

A szüleim

Gyerekszínészként kezdted a pályát Debrecenben.

Édesanyám bejött egyszer a szobámba egy újságcikkkel, hogy felvételt hirdetnek egy kéthetes színjátszó táborba, amire jelentkeztem. Utána megkérdezte tőle Porcsin László, a tábor vezetője, hogy volna-e kedvem csatlakozni a társulatához. Így kerültem negyedikes általános iskolásként az Alföld Színpadhoz. Később szerepeltem a Pinczés István rendezte *Légy jó mindhalálig*ban, amiből 125 előadást játszottunk. Aztán a drámatagozatos Ady Endre Gimnáziumba jártam. A Debreceni Színház és a gimnázium között volt egy megállapodás, így engem is elhívtak statisztálni meg kisebb szerepekre. Amikor nem vettek fel a Színművészetire, az akkori igazgató, Lengyel György felajánlotta párunknak, hogy leszerződtet minket. Bedobtak a mély vízbe, komolyabb szerepeket is kaptam, mint d’ Artagnan a *Három testőr*ben vagy Moirron az *Álszentek összeesküvés*ében. Debrecenben ismertem meg a színház varázsát.

A szüleim

Gondolom, csalódásként élted meg, hogy háromszor is sikertelenül felvételiztél a Színművészetire. Miben látod az okát?

Éretlen lehettem, még nagyon kölyök voltam, és eléggé izgultam is. Mindháromszor az első rostán estem ki, nem sikerült megmutatni magamat a rendelkezésre álló öt-tíz percben. Negyedik alkalommal már nem izgultam, mert tudtam, milyen jó szerepek várnak rám Debrecenben. A csillagok is valahogy jól álltak akkoriban. Nem sokkal a felvételi előtt kellett beugranom a Novák Eszter rendezte *Tóth Feri* előadásba a Bärkában Szikszai Rémusz helyett. Korábban már Debrecenben is beugrottam ebbe a szerepbe.

Milyen meghatározó emlékeket őrzöl az egyetemi évekből?

Fontos és okosan gondolkodó tanárokkal találkoztam az egyetemen. Hegedűs D. Géza volt az osztályfőnököm, tőle is sokat tanultam, többek között azt, hogyan kell gondolkodni, elolvasni egy színdarabot. A legnagyobb szerűbb vendégtanárokat hívta meg, Zsámbéki Gábort, Zsótér Sándort, Benedek Miklóst, Bálint Andrást, Mundruczó Kornélt, Bodó Viktort. A színészet egy szakma, amit lehet művészként művelni, de a szakmai részeit nem az osztálytermekben, hanem a színpadon lehet megtanulni. Közel tíz évig álltam színpadon a Színművészeti előtt, bizonyos szakmaiságnak a birtoká-ban voltam már, és azóta is sok mindent magamra szedtem. Nagyszerű hivatás, mert amíg az embernek kedve van hozzá, egyúttal tanulja is.

A társulat

Még egyetemistaként kerültél a Katona József Színházba, Bodó Viktor vendégnek hívott a *Motel* című előadásba. Tizenkét éve vagy a társulat tagja. Megfogalmazható, hogy mit jelentett számodra akkor, és mit jelent ma katonás színésznek lenni? Miben változtál?

Nem igazán látok rá, mert benne vagyok. Az jut eszembe erről, amikor elköltöztem a debreceni színházból. Az akkori barátnőmnek volt egy picike kocsija, amibe belefért a holmim, és ahogy elmentünk a színház háta mögött, hirtelen rám tört valami. Nehezen érzékenyülök el, de akkor fogtam fel, hogy milyen sokat jelent számomra az a hely, mennyi élmény köt oda. A hozzáállásom a színházhoz ma sem változott, azt hiszem, sokat fejlődtem szakmailag. Valamennyire megtanultam beszélni. Most már egyre kevésbé zavar a színjátszásban, hogy beszélni is kell hozzá. Korábban komoly százalékát vette el az energiámnak, hogy ki tudjam mondani a szavakat, ne bakizzak bele. Csodálatos rendezőkkel dolgozom a Katonában, akiket élvezet hallgatni, látni. Zsámbéki, Ascher, Gothár nagyon komoly szellemiségű emberek, remélem valami kevéske belém is átszivárgott belőlük.

A társulat

A mester és tanítvány felállás érvényesül a társulat folyamatos fiatalodásával a rendezők és a színészek között. A nemzedéki különbségek okoznak időnként konfliktusokat a próbák során?

Persze, a színházban mindig vannak konfliktusok. Gyanús is lenne, ha nem így volna. A lényeg mindig az, hogy a mának szóló előadások jöjjenek létre, hogy a munkamorál felül tudjon kerekedni az esetleges konfliktusokon. A rendezők nagyon figyelnek ránk, a javaslatainkra.

A társulat

Gyakran megtalálnak a kegyetlen világgal szemben kiszolgáltatott, introvertált kisember figurák. Ezeknél mélyebbről, személyesebben kell magadból merítkezned?

Azért kell néha mélyre ásni magunkban, hogy meg tudjuk idézni azokat a lelki indukációkat, amelyek ilyenkor hatnak az emberre. Azt szokták mondani, hogy a színész átlányegül, kibányássza magából azt, amit éppen ott a színpadon látni kell. Ez nem feltétlenül van így. Amit meg kell élnem egy szerepben, az összerakódik a szöveg, az író, a rendező, a partnerek által. Ha mondjuk sírnom kell, valószínűleg nem pont abból a lelkiállapotból állítom elő, ami a szereppel rokon.

A társulat

Minden anyaggal sikerül megbirkózni? Mi van akkor, ha nem találod hozzá a kulcsot?

Természetesen van, ami könnyebben vagy nehezebben adja magát. Ennek nem tudom pontosan az okát. Most éppen Ibsen *Nórját* próbáljuk, korábban *A vadkacsá*ban játszottam. Valahogy nagyon nehezen adják magukat ezek a szerepek. Hallottam Ibsenről egy mondást, hogy kint áll a takarásban és nevet. Most ezt érzem Krogstad szerepénél. Zsótér rendezte régebben *A néger és a kutyák harca* című Koltés darabot, amivel szintén nagyon kellett birkózni. A nézők körében nem volt annyira népszerű, de szakmailag fontos volt nekem.

A társulat

Viszonylag megkésgett múzsa a pályádon a film abban az értelemben, hogy eddig elkerültek a főszerepek. Most viszont az elsőfilmes Lengyel Balázs *Lajkó – cigány az űrben* című filmjében tiéd a címszerep. Mi árulható el erről a fekete komédiáról?

Lelkileg enyhén defektes figurát játszom. Lajkó keveset beszél, azt is főként oroszul. Egyszer csak kikerül Bajkonurba, ahol a versenytársaival együtt felkészül a kilövésre. Végül is elnyeri a lehetőséget, de arra már senki nem számít, hogy visszatér a Földre.

A társulat

Milyen jelentősége van annak, hogy cigány?

Valamiféle romantikát hordoz magában a cigányság ebben a groteszk filmben. Lajkó gyerekkora is megelevenedik. A tábortúznél azt meséli neki az anyja, hogy ha jól viselkedik, amikor meghal, annak a csillagképnek az egyik csillagává válik, amelyik jegyben született. Ha rosszul, akkor is oda kerül, de mehet gyalog.

Halász Tamás SOSEM FOGOK HAMLETET JÁTSZANI

Beszélgetés MÉHES CSABÁVAL

A munkásságot ismerve az ember úgy képzei, hogy már ovisként te voltál a főbohóc, és a szeretteid a hálás közönség. Milyen útravalóval indultál?

A családban a pantomimnak nem volt korábban semmilyen hagyománya, de a színészetnek, bábszínészetnek annál inkább. Gruber Hugó bábművész az anyai nagybátyám volt, édesanyám is bábozott, a hajdani Aurora Bábegyüttes tagja volt, ahogy édesapám is. Ő a piaristákhoz járt gimnáziumba, és egyik tanára, Vízvári László alapította az együttest. Ha jól tudom, ők ketten is ott találkoztak. Mindkettejükben volt-van művészi hajlam, az már más kérdés, hogy más irányba vitte őket a sors.

Abbahagyták?

Igen, még a születésem, 1964 előtt. Az Aurora meg is szűnt. Édesanyám cukrászként, édesapám pedig villamos-mérnöként dolgozott, igaz, ő aztán még dzsesszdobosként is próbálkozott. Ekkor már éltem, jól emlékszem, hogy állt egy dobszerkó a szoba közepén. Úgy rémlik, hogy amikor apám elkezdett gyakorolni, édesanyámmal azonnal mentünk a nagymamához. Valószínűleg nem nagyon tolerálta otthon a dobszót.

Anyámék négyen voltak testvérek, közülük csak Hugó volt professzionális művész, de azért az egész családban ott volt a művészi vonal, ami ment is tovább: van az unokák közt is folytatás, az unokaöcsém, Farantai Bence például versenytáncos. A saját gyermekeimről pedig már nem is beszélek. Egyik fiam komolyan zsonglörködik, a legkisebb bűvészkedik, a lányok táncolnak, és mindegyik tanul zenét, énekelnek, és a színészet sem áll messze tőlük.

Amikor régen összejöttünk hétvégenként, ünnepeken, mindig ment a móka. Emlékszem a katonatiszt nagypapámra, aki amúgy csendes, néha mogorvának tűnő ember volt, gyakran előtört belőle a komikus. Biztos ismered a játékot, hogy valaki magára terít egy kabátot, kalapot, bejön háttal az ajtón – ilyenkor nagymamám konferált, hogy „jött egy bácsi, megnézni a lakást” – és egyre magasabbra emeli a ruháit a kezével és egyszerre ott áll előtte egy három méter magas alak. Nagyon sokat nevtünk, játszottunk együtt. Én pedig már természetesen gyerekkoromban is bohóc akartam lenni. Az iskolában akkor még volt ilyen, hogy „mókamester”: a Táncsics Őrsben én voltam az.

Mi volt az első nyilvános fellépésed?

Talán hatodikban volt egy farsang, arra találtam ki egy bohócszámot: két osztálytársamból csináltunk egy lovat, ami végül aztán tevé lett, mert olyanra sikerült a feje. Mentek körbe a teremben, én fel akartam ülni a nyeregbe és hatalmasakat estem. Megnyertem az osztály-versenyt, meg a tombolát: egy torta volt a díj, a tetején egy rózsával, amit odaadtam annak a lánynak, akibe éppen szerelmes voltam. Voltak olyan terveim, hogy jelentkezem az Artistaképzőbe, de aztán nem jutottam el a felvételiig. Akkoriban váltak a szüleim, elég nehézre fordult a sorsunk. Édesanyám beíratott gimnáziumba az esztergomi ferencesekhez, ami eléggé meghatározta a további négy éveimet. Ott ezzel a dologgal kevésbé foglalkoztam, de nem tagadtam meg magamat. Volt például színházi szakkörünk, minden évben előadott valamit egy-egy osztály. Mi a *János vitézt* mutattuk be egy nagy csavarral: úgy, mintha a tanáraink játszották volna a szerepeket. Frenetikusán sikerült, sajnálom, hogy nincs róla felvétel. A darabban játszott évfolyamtársam, Latabár Árpai is, Latabár Kálmán (az ugyanebben a gimnáziumban tanult) „Latyi” unokája, fantasztikusan tehetséges srác, szintén a színészi pályát választotta.

Érettségi után eldöntöttem, hogy megpróbálom a felvételit a Színművészeti Főiskolára. Nem jártam semmilyen előkészítőbe, nem voltak érdemi elképzeléseim a követelményekről, csak azt tudtam, hogy mi a penzum, amit meg kell tanulni, hogy a bizottság elé álljak. Emlékszem, a Kacsóh-féle *János vitézből* vittem Az öreg király dalát